

Историчар Миле Бјелајац о победницима и побеђенима пре 70 година: Нашој војсци место је на Паради у Москви. Данас као да оживљавају планови Аустроугарске. Траже се уступци који доводе у питање опстанак Србије



СРПСКИ народ био је активни борац против фашизма. Дакле, сасвим је легитимно, сматра др Миле Бјелајац, историчар, и да српска војска учествује на Паради победника у Москви којом се обележава 9. мај, дан победе над фашизмом.

На констатацију да одлазак наше војске у Москву није наишао на одобравање неких западних центара моћи, Бјелајац каже:

- Смена генерација и култура сећања као да се труде да се из колективног памћења избрише са каквим одушевљењем је Европа дочекала да зло буде срушено. Наравно, за неке актере то је био слом њихових планова и осећај пораза.

**\* Да ли хоћете да кажете да Европа заборавља тековине антифашистичке борбе?**

- Европска унија данас окупља и победнике и побеђене, и некадашње окупаторе и

некадашње потлачене. Постоје трајни покушаји да се лоша заједничка прошлост заборави. То је разумљиво, али не би смело да буде науштрб заборава како је и зашто избио Други светски рат и колике жртве су поднете да би се успоставило право на слободу.

**\* Европа данас у неким конфликтима, попут оног у Украјини, подржава стране које имају одлике фашистичких покрета...**

- У остваривању геополитичких циљева идеолошке разлике су ипак од другоразредног значаја. Старо правило да је непријатељ мог непријатеља мој пријатељ не пита за финесе. Једино је тако могуће објаснити да се гледа кроз прсте менталним наследницима и насилницима у Украјини чији су узори у Другом светском рату били побеђени. Гледају, на пример, и Пољаци који су пострадали у украјинским прогонима, у несравњиво већем броју него официри у Катинској шуми. Око Катинске шуме је изграђен култ, а украјинским нацистима и њиховим следбеницима се опраштају погром и геноцид. Двоструки стандарди не могу очувати мир и донети прогрес народима.

**\* Стогодишницу Првог светског рата обележили су покушаји ревизије у којима се жртва проглашавала кривцем. У књизи "1914-2014: Зашто ревизија?" Писали сте о томе.**

- Ревизија тече од раних 1990-их и директно је последица медијске слике која је тада стварана о Србима. Србија је "новооткривени" главни кривац или, тачније, њен експанциони национализам. У пакету, ту је и кривица Русије која није била вољна да у име мира тог балканског парију пусти низ воду. Суштина ревизије је поновно "откривање" аустријских и немачких "аргумената" у борби за ревизију члана 231 Версајског уговора којим је тада Немачка означена кривцем за рат. Практична и психолошка потреба да се олакша осећање кривице између два рата данас се оживљава. Фрапантно је колико се некадашња политичка пропаганда усмерена ка правдању давно припреманих планова за рат данас, 100 година касније, представља као новоизворна.

**\* Како видите однос Европе према Србији?**

- Треба разликовати стандарде и неку општу политику ЕУ, па и према Србији, од политике појединих чланица. Историјска наслеђа, као и неке тековине прошлости видимо да трају на различите начине и у нашем времену. Француски председник Митеран је у разговору са Папандреуом 1993. године упозоравао на грешке које је Европа починила током југословенске кризе. Сматрао је да су став и политика Немачке томе много допринели. Објашњавао је то чињеницом да се у свест Немаца увукла некадашња аустроугарска мржња према Србији и Србима.

**\* Што доводи до врло конкретних последица...□□□□**

- Амерички професор Димитрије Ђорђевић још је 1970-их упозоравао на карактер бројних аустријских студија на америчким универзитетима предвиђајући последице. Данас као да оживљавају планови Аустроугарске из 1906, 1912. или 1914. Па и смисао некадашњег пројекта "велике Албаније" као да добија исту функцију данас. Мотиви великих сила увек остају исти: доказивање кредибилитета силе, жеља за доминацијом и контрола простора. И ратови и пројекти воде се тим начелима.

**\* Албански политичари све чешће најављују уједињење Косова и Албаније, ту су и недавни сукоби у Македонији.**

- Геополитички планови се никада не праве на кратке стазе или случајно. Реализују се корак по корак. Некада се њихова права димензија наслути тек када је касно за отпор. Подсетићу, на пример, да је амбасадор СР Југославије у Индији др Чедомир Штрбац, према књизи "Записи из Индије 1997-2002", јавио Београду да је из два извора сазнао да је током посете бугарског министра одбране Тирани априла 2001. године албански министар одбране "неофицијелно" али "готово директно" предложио да Бугарска и Албанија поделе Македонију. Бугари су наводно били изненађени.

**\* Прети ли, дакле, Балкану опасност од "велике Албаније"?**

- Поводом ових најновијих догађаја, као и оних пре петнаест године, могу да слутим да се међународна заједница само тестира и навикава на могућност далекосежних нових промена у региону, а Македонија представи као турбулентна и неодржива земља. Повољнија варијанта би била да је све у функцији притисака на локалне власти ради

даљих уступака албанској страни. Провокативно понашање може једино да се разуме из чињенице да је "одобрено".

**\* Бавите се и војском и њеном улогом. Колики је уопште значај војске у једној држави?□**

- Када избију кризе или је земља у опасности, сви се распитују о стању ове најстарије и егзистенцијално одсудне институције. Тада је обично касно да се изврше промене и поправке система како би он остварио своју најважнију функцију, а то је одвраћање евентуалне агресије или унутрашњих терористичких покушаја или побуна. Губитак земље увек је већи од сваког могућег издатка за војску. Кашњење или грешке у процени безбедносних изазова, наивност и сличне пропусте историја не опрашта.

**\* Поготово у овако турбулентном свету...□**

- Нажалост, показује се да мир није загарантована категорија. Некада посматрана као економски терет, историја је показала да ова институција не само да је промотор модернизације већ и трошење војног буџета у домаћој привреди делује подстицајно. Француска је, на пример, прекасно открила ову истину, тек после 1936. године. Амерички војноиндустријски комплекс је пример претеране крајности.

**\* Може ли Србија да пристане на све услове који се пред њу постављају у преговорима са ЕУ? Да ли после једних долазе други улови, као што је већ бивало?**

- Не могу да се отмам утиску да се данас разговори око статуса српске кандидатуре за чланство у ЕУ или само отпочињање преговора користе за читаву серију условљавања и то не било каквих концесија већ оних који су за Србију, њен опстанак и њене ресурсе од виталног значаја. У неком не тако давном периоду, сви помаци условљавани су сарадњом са Хашким трибуналом. Пре неколико година, после пријема Хрватске у ЕУ, немачка канцеларка Ангела Меркел је поручила да у наредних 13 година не може бити говора о даљем проширењу ЕУ. Дакле, и уз најбољу вољу, пријем Србије је неизвестан и удаљен. Да ли у таквим условима треба журити по сваку, па и најскупљу цену и одустајати од тражења дужног реципроцитета?

**\* Да ли, као историчар, сматрате да ЕУ нема алтернативу?**

- Моја генерација се сећа слогана "самоуправни социјализам нема алтернативу". Увек сам суздржан према политичким концептима који су без алтернативе. Србија је одавно у Европи, то не може нико да јој ускрати. Она треба да прихвати све што су високи стандарди који несумњиво носе корист за све њене грађане. Сама политичка организација која се мења, која непрестано домишља свој концепт, у којој букти економска криза и која се евидентно затвара, доноси низ питања за размишљање.

**\* Шта вас посебно брине?**

- Недоследност и двоструки стандарди које примењује сада већ издвојена бриселска бирократија, нимало јефтина, за мене представљају додатни извор скепсе. Брине ме и најновија тенденција да се у ЕУ одустане од високих стандарда заштите производње здраве хране и да се то достигнуће жртвује зарад профита глобалних компанија. Ту је и даље урушавање тековина социјалне државе. Вањскополитичке грешке у Либији, Сирији или Украјини вратиле су се Унији као бумеранг, талас избеглица, фанатични терористи и економске санкције. Можда сам евроносталигачар, али носталгију имам за оном Европом у којој сам боравио као млад човек, пре ратова.

**\* Има мишљења да Србији прети и даље распарчавање.**

- Као историчар волим да упозорим савременике да су у свом тренутку изузетно ограничени у спознаји свих околности у којима живе и делују. Па, ипак, ако се примене неке од стручних анализа различитих дисциплина, доћи ћемо до јасних индикатора. Лично, највише ме брине понављање "симптома" који су пратили југословенску кризу и све касније кризе, а указују да је могућ и даљи распад садашње државе.

Љиљана Бегеншић

(Вечерње Новости)